

vlakverdeling, van beweging. Met een van deze vier als hoofdelement ontstonden verschillende richtingen. Het post-impressionisme accentueerde de kleur, het suprematisme de lijn, het kubisme het vlak, het futurisme de beweging. En de individualiteit van den kunstenaar bracht in die richtingen weer allerlei variaties: zoo was b.v. een variatie van het post-impressionisme het z.g. simultanisme, dat zijn uiting zocht in gelijk-werkende, maar contrasteerende kleuren.

Dat simultanisme nu, dat in de schilderkunst (b.v. bij Delaunay) en ook in de bouwkunst van de twintiger jaren dezer eeuw gevonden wordt, heeft ook in de literatuur gestalte gekregen. In het proza van buitenlandse auteurs als Romains, Dos Passos, Joyce, Döblin e.d. (die ik allen noemde in de boven gereleveerde artikelen-serie) worden proeven gegeven van dat simultanisme. Ruimtebegrip en tijdsbegrip werken daar naast elkaar, maar door felle contrasten tegelijk tegen elkaar in, tengevolge waarvan een koortsachtig-snel tempo en een uitsluitend op het visuele gericht beeld ontstaan. Gelegenheid om na te denken krijgt de lezer niet: over het eene moment golft onmiddellijk het andere heen, volkomen andersoortig van inhoud, naar het schijnt, en dikwijls ook bijna-tegenovergesteld gelocaliseerd — maar in zijn wezen van gelijke strekking en gelijken geest. Dat het kleine gebeuren, ergens in een onbeteekend particulier leven, en het groote gebeuren, dat de wereld beroert, ten slotte door eenzelfde mechanisme worden in gang gezet, beide uitingen zijn van menselijke bewegingen en contrasteerende menselijke krachten — dat is de bedoeling van van zulk simultanistisch werk (men denke maar aan Dos Passos „42nd Parallel“). En daarbij vallen de grenzen van tijd en ruimte absoluut weg: het doet er niet toe of iets gebeurt 's avonds, of 's morgens, gister of vandaag; of het voorvalt achter gesloten kamersdeuren, waar een mensch met zichzelf alleen is, dan wel in een Congreszaal, waar honderden samenzijn, in een westersche wereldstad of op een oostersche wereldzee: dat het gebeurt, dáár komt het op aan, en dat het altijd, hoezeer contrasteerend, door een zelfde drijfkracht gebeurt, dáár gaat het om.

Dit simultanisme nu is de „richting“ van dezen roman „Sjanghai“: het gelijk-werkende maar contrasteerende beheerscht het beeld, dat hij geeft. Metterdaad is dus „Sjanghai“ een proeve van het nieuwste proza: een klaar, nuchter werkelijkheids-verslag, simultanistisch opgezet, en daarom koortsachtig-snel van tempo en op het visuele gericht.

Het is wel heel noodig, dat men zich van deze structuur rekenschap geeft, alvorens men erover oordeelt.

Want begint men het boek te lezen zonder op deze dingen te letten, dan krijgt men den indruk van waanzin. Op de meest chaotische manier flits alles na en naast elkaar op „het witte doek“ van de bladzijde voorbij: een stuk krantenbericht, een rijmpje zonder kop of staart, een mededeeling omtrent een of ander bekende diplomatieke figuur, een verhaal-moment; twee, drie soorten van letters komen voor: een fel-draatsch tooneel van oorlogsgeweld wordt, zoo maar, onderbroken door een stukje erotiek, dat honderden mijlen ver weg zich afspeelt; eventjes staan Nora of Phyl of René van Dyke (verhaalpersonen) scherp voor ons en dan vervagen ze meteen en zien we Sir John Simon of Hoover of Stimson in hun plaats: overgang is er niet tusschen. Nora-Hoover-Tsang Kaj Sjek, d.i. Londen-New-York-Sjanghai zijn in een en hetzelfde moment op het doek. Vermoeid en verbaasd slaat men bladzij na bladzij om en wat er volgt vermoeit en verbaast nog meer dan het vorige. 't Geheel is een kakophonie van telefoongerinkel, schrijfmachinegetik, machinegeweer-geblaf, sirene-geloei, jazz-muziek.

Heeft men echter dit zonderlinge mengelmoegeclassificeerd, d.i. begrijpt men dat het is het bouwmatieel van een simultanistischen reportage-roman van het moderne slag, dan gaat men het zien als een groot close-up en dan komt er ook tekening in.

Sjanghai, — dat is het tooneel van de internationale verwikkelingen in 1932, toen Japan in grove expansiezucht de hand uitstreckte naar het mondingsgebied van de Wangpoe en vloottenheden van alle mogendheden aansnelden om hun concessies te beschermen;

Sjanghai — dat is het onderwerp van heftig bewogen kabinet-zittingen in Londen en New-York, van spannende uren in de Volkenbondconferenties te Genève, waar de Chineesche gedelegeerde Yen en de Japannees Saoto elkaar bekampen, van geheime overleggingen in het nacht-holle van regeeringsgebouwen, waar telefoonberichten komen binnenrinkelen en secretarissen code-nota's tikken;

Sjanghai — dat is de gebombardeerde, verschrikte, met ijzerdraad versperde stad vol soldaten en vluchtelingen met de silhouetten van grimmige oorlogsschepen tegen den horizont en laaienden vlammgloed tegen het firmament;

Maar: Sjanghai dat is óók de hotelkamer in Londen, waar Nora ziek ligt, omdat ze het leven niet meer aan kan;

Sjanghai dat is óók de trein, waarmee Phyl naar huis terugreist, als ze naar Parijs is overgekomen om Hugo te groeten, die er langs reist om zich te Marseille als marconist in te schepen naar China;

Sjanghai — dat is óók de straat te Genève, waar Biron onder de tram raakt en vermorzeld wordt. Sjanghai in één woord is de wreedaardigheid van het leven, overal en altijd.

De wreedaardigheid van het leven — dat is de eigenlijke inhoud, het thema, van het boek. En ze spreekt te duidelijker door de contrasten, door de overgang-looze tegenstellingen van klein-gebeuren en groot-gebeuren. Of we de bommen uit de Japanesche schepen zien vallen op het krakende Tsjapei, dan of we de vereenzaamde Phyl zien staan op het groote Parijsche station, of we de gedelegeerden in Genève zien confereren of Biron en Archy om het cafetafeltje — de wreedaardigheid van het leven is de inhoud van ieder tooneel.

Ruimte- en tijdsbegrip zijn uitgebreid — ze bestaan niet meer. Tegen elkaar wentelen in de internationale zaak van het conflict in het verre Oosten en de onbeduidende affaire van de levensmoede Nora. Maar er is in die wenteling het parallelisme, het gelijk-bewegende van het simultanische en de contrasten in kleur doen beide beelden even sterk spreken.

En dan is er ook in den stijl al dat moderne van het tegenwoordige proza: het onweerhouden-plastische, het absoluut-optische, het korte, abrupte, rauwe. De Schrijver geeft alles weer met gelijke kracht: de ellende van de Chineesche moeder bij het van bloed-druipend lijk van haar zoon en de ellende van Phyl op het Parijsche perron: want ze zijn in wezen gelijk: ellende allebei, wreedaardheid van het leven daar en hier: Sjanghai altijd!

Bekijkt men zóó dit boek, dan wordt het toch wel iets anders dan een product van waanzin: dan wordt het een geweldig, een dynamisch levensbeeld, waarin de zuigende vlammenlijnen van de ellende omhoog trekken tegen zwart-donkeren nachthemel.

En dan is het simultanische juist de kracht ervan: het kleur-contrast, de tegen-wenteling doet alles. Men leest niet, maar men ziet, men grijpt met z'n oogen geen woorden-rijen, maar levende, rauw-reele beelden. Men is zelf in Sjanghai, dat is het Sjanghai-zonder-grens!

Als literair verschijnsel lijkt mij dit boek van veel beteekenis: proeve van het nieuwste roman-genre, die al de eigenschappen van het nieuwe vertoont.

En als debuut, als eerste-werk van een beginnend Auteur is het, dunkt mij, voortreffelijk. De waarnemingen zijn niet slechts scherp opgenomen, maar even scherp weergegeven. Tal van passages geven in een enkele lijn, met een paar preciese woorden een dadelijke visie. En tusschen die fel-gekleurde momenten spelen, als de lichte darteelingen van heftig-brandend vuur, los-weggeworpen keuvelarijen van den Auteur met den lezer.

Maar als boek-om-te-lezen is het voor ons volstrekt onaannemelijk.

Het stelt het leven voor als een baaierd van noodlotsmisère, een brandend Sjanghai van ellende. Het is mateloos cynisch in zijn omgaan met menschen en dingen: een vernietigende critiek op heel het culturele en religieuze bestaan van dezen tijd.

Het is herhaaldelijk scabreus in zijn tooneelen-van-klein-gebeuren — om hier niet misverstaan te worden zeg ik er uitdrukkelijk bij dat het niet is een opzettelijk-sensualistisch boek — omdat het elke omhulling wegtrekt. En dat scabreuze hoort er in, blijkens de eigen woorden van den Auteur: „de erotiek verbindt het boek onverbrekelijk aan 1932 en daaromtrent“. Die erotiek is dus óók een deel van het Sjanghai, dat het onderwerp van den roman vormt.

Het is een beangstigend-hopeloze klacht „van een naar nieuwe gestalte zoekenden tijd“, maar dan een klacht die insnerpt tegen de Evangelie-boodschap.

En — dat is het tragische — daarom een klacht, die verloren gaat in het geweld van de vernietigings-catastrofe.

Want uit de tegenwenteling wordt alleen maar vermorzeling.

En uit de contrasten wordt slechts wanhoop.

C. T.

Averechtsche theorie.

In de krant las ik, dat de christelijke auteurskring op zijn jaarvergadering een debat heeft aangehoord over „de zin van het dichterschap“.

De eene debater was de heer K. Heeroma, die bekend is als schrijver van goede letterkundige studiën.

De andere was een onbekende grootheid, zekere G. Kamphuis.

Deze heer G. Kamphuis „meende“ — zoo staat het in de krant — de christelijke poëzie „te kunnen karakteriseeren als poëzie van christenen“.

Toen ik dat las heb ik mij afgevraagd, of bij iemand, die zulk een averechtsche theorie ver-

kondigt, de verantwoordelijke taak van het christelijk auteurschap veilig is.

Moet de christelijke kunst gediend worden door één, die zoo haar grondslagen loswrikt?

Meent de heer Kamphuis werkelijk wat hij zegt? dat iets christelijk is, omdat het van christenen afkomstig is, dat iets christelijk wordt omdat het door een christen is gemaakt?

Weet hij dan niet, dat juist tusschen christelijk en christen dagelijks de zwarte scheidingslijn loopt van zonde en zondigheid?

dat het de voortdurende droefheid van den christen is, dat er van het christelijke zoo weinig bij hem openbaar wordt?

dat we het zoo betreuren, dat degenen, die niet van ons zijn, het christelijke altijd meten en beoordeelen (dat is: veroordeelen) naar de christenen, als dezen zich misgaan?

Waar blijft bij deze stelling de norm van Gods Woord en Wet, die regel is van het christelijk leven en dus ook van de christelijke poëzie? Waar blijft de gebondenheid aan de ordinantiën, de openbaring der Schriften, de belijdenis, en zoo-veel meer?

Worden die allemaal christelijk, omdat ze gevonden worden bij menschen, die zich christenen heeten?

Of worden soms die menschen christenen genoemd omdat ze uit die normen leven?

Ik wil hopen, dat de heer Kamphuis dit bedoelt — anders hoort hij in den christelijken auteurskring niet thuis.

Maar laat hij dan niet komen aandragen met zulk een verwarring slichtend beweren.

We hebben werkelijk in dezen tijd iets anders noodig dan een schimmenspel.

Zeker, men kan aan deze woorden wel zulk een uitleg geven, dat ze heel positief en heel dierbaar worden.

Men kan breed gaan redeneeren over het begrip: christen, en dan tenslotte zeggen, dat, als iemand werkelijk christen is, zijn uitingen, ook zijn werk dus, daarvan het stempel zullen dragen.

Maar laten we toch asjeblieft niet met begrippen gaan goochelen.

Zooals het in het krantenverslag te lezen staat is de bewering van den heer Kamphuis een wan-product van averechtsche theorie.

En laten we het hem dan maar eerlijk zeggen, dat we van een christelijk auteurschap op zulk een basis niet gediend zijn.

W. B. H.

Vragen van GEESTELIJK EN ZEDELIIK LEVEN

Het lidmaatschap van den Alg. Ned. Wleirijdersbond en van de Ned. Jeugd-Herberg-Centrale.

Ik ontvang de vraag, of een christen lid kan en mag zijn van den A.N.W.B. en van de N.J.H.C., die beide door loterijen hun organisatie trachten te versterken en te propageeren.

De vraag is nogal beperkt. Ze gaat uit van de veronderstelling, dat er voor een christen in 't algemeen geen bezwaar is tegen het lid-zijn van deze twee organisaties, maar dat het geoorloofde van dat lidmaatschap dubieus wordt door de toekomstige omstandigheid, dat beide, door het organiseren van loterijen, haar inkomsten zoeken te versterken en het lidmaatschap aantrekkelijk te maken.

Over de juistheid van deze veronderstelling heb ik niet te oordeelen. Gelukkig ook. Want, eerlijk gezegd, weet ik te weinig van deze organisaties af, om daar bevoegd toe te zijn. Alleen moet me toch de opmerking uit de pen, dat er tegen het lidmaatschap van de Nederl. Jeugherberg Centrale, althans tegen het gebruik maken van haar tehuizen, uit paedagogisch oogpunt, gelijk trouwens heel begrijpelijk is, voor ons, gereformeerde christenen nogal bezwaren zijn. In dien geest schreef daarover althans Dr Kraan, enkele maanden geleden, eenige artikelen in ons blad. In het voorbijgaan vestig ik daarop even de aandacht.

Doch aangenomen dan, dat er in het algemeen voor ons geen bezwaar is tegen samenwerking met deze beide organisaties, rest de vraag, of het feit, dat ze loterijen organiseren tot versterking van haar inkomsten, ons van het lidmaatschap moet terughouden.

Op die vraag nu, zou ik, hoe beslist ik ook het vonnis over loterij, dat er aan ten grondslag ligt, onderschrijven, niet zonder meer bevestigend durven antwoorden.

Zóó gemakkelijk mogen wij, christenen, het ons ten opzichte van dergelijke ingeslopen misbruiken niet maken. Althans niet tegenover organisaties, die — ik denk hier nu met name aan den A.N.W.B. — zulk een nuttig doel op het oog hebben, en van wier arbeid ook wij elken dag dankbaar profiteeren.

Daarvoor moet ons de roeping om overal waar we kunnen het leven, ook het natuurlijke leven te dienen, te zwaar wegen.

't Zou best kunnen zijn, dat zoo'n misbruik als

de loterij prikkel voor zoo groot-spoedig, aan Een aankomst terughden arbeid loterij moge niet ernstig In beide-lijkheid, waen met ont Tot een hebben we raak van en den, of we ling moeten stuk nation

We zijn den zak, ar of ander v buiten ons te keuren, gemeenscha Anders k A.N.W.B. v aangeteeker maar de n verzel uit dat geval stonds den weg achten

Zoo men uitvoering te werken, nen blijven dat wil in d pelijk — test levendi te herhalen door overli bannen.

B.

Na hetge de nieuwe dogmatisch der christe ook in woo we eerst d welke wijze in de opvr

Het betri daarom me moeten de heele wij hetgeen on eeuwen det Kerk gesch Waarheid

Om te d willen wij steeds geza eenige in verdedigde zelf zien h gene wat s gold en d standpunt

In de eers wai de c er toe b gaan for trent deze schen onze en de the

Dr A. K steeds den tenen gēf nader te fo

„De Chri den inhoud een ware, de valsche om nu ob denken. Er kerk en te aanleiding op het Ch

Natuurlij zaamheid, van nōōd behulp van Eenzelfd in „De VI „In dien

1) Dr H. 112 v.v.).

2) Dr A. 53-55).